श्रीमद्भगवद्गीता अध्याय १४

ॐ श्रीपरमात्मने नमः

अथ चतुर्दशोऽध्यायः

श्रीभगवानुवाच

परम् भूयह् प्रवक्ष्-यामि-द्, ज्ञानानाम् द्-ज्ञानमुत्-तमम् ।
यज्-द्-ज्ञात्-वा मुनयस् सर्वे, पराम् सिद्-धिमितो गताहा ।। १४-१ ।।

इदम् द्-ज्ञानमुपाश्रित्-य, मम साधर्म्यमागताहा ।
सर्गेऽपि नोपजायन्-ते, प्रलये न-व् व्यथन्-ति च ।। १४-२ ।।

मम योनिर्-महद्-ब्रह्-म, तस्मिन्-गर्भन् दधाम्-यहम् ।
सम्भवस् सर्वभूतानान्, ततो भवति भारत ।। १४-३ ।।

सर्वयोनिषु कौन्तेय, मूर्तयस् सम्भवन्-ति याहा ।
तासाम् ब्रह्-म महद्-योनि,-रहम् बीज-प्-प्रदह् पिता ।। १४-४ ।।

सत्त्वम् रजस्-तम इति, गुणाह् प्रकृतिसम्भवाहा ।
निबध्-नन्-ति महाबाहो, देहे देहिनम-व्-व्ययम् ।। १४-५ ।।

तत्र सत्त्वन् निर्मलत्-वात्,-प्रकाशक-मनामयम् ।
सुखसंगेन बध्-नाति-द्, ज्ञान-संगेन चानघ ।। १४-६ ।।

रजो रागात्-मकंव् विद्-धि, तृष्णासंग-समुद्-भवम् ।
तन्-निबध्-नाति कौन्तेय, कर्म-संगेन देहिनम् ।। १४-७ ।।

तमस्-त्व-द्-ज्ञानजंव् विद्-धि, मोहनम् सर्वदेहिनाम् ।

प्रमादालस्-य-निद्राभिस्,-तन्-निबध्-नाति भारत ।। १४-८ ।।

सत्त्वम् सुखे सञ्जयति, रजह् कर्मणि भारत ।
द्ज्ञानमावृत्य तु तमह्, प्रमादे सञ्जय-त्युत ।। १४-९ ।।

रजस्-तमश्-चाभिभूय, सत्त्वम् भवति भारत ।
रजस् सत्त्वन् तमश्-चैव, तमस् सत्त्वम् रजस्-तथा ।। १४-१० ।।

सर्व-द्द्वारेषु देहेऽस्मिन्,-प्रकाश उपजायते ।
द्ज्ञानम् यदा तदा विद्-याद्,-विवृद्-धम् सत्त्वमि-त्युत ।। १४-११ ।।

लोभह् प्रवृत्ति-रारम्भह्, कर्मणा-मशमस् स्पृहा ।
रजस्-येतानि जायन्-ते, विवृद्-धे भरतर्षभ ।। १४-१२ ।।

अ-प्-प्रकाशोऽ-प्-प्रवृत्तिश्-च-प्, प्रमादो मोह एव च ।
तमस्-येतानि जायन्-ते, विवृद्-धे कुरुनन्दन ।। १४-१३ ।।

यदा सत्त्वे प्रवृद्-धे तु-प्, प्रलयम् याति देहभृत् ।
तदोत्तम-विदालँ् लोका,-नमलान्-प्रतिपद्-यते ।। १४-१४ ।।

रजसि-प् प्रलयङ् गत्-वा, कर्म-संगिषु जायते ।
तथा प्रलीनस्-तमसि, मूढयोनिषु जायते ।। १४-१५ ।।

कर्मणस् सुकृतस्-याहुस्, सात्त्विकन् निर्मलम् फलम् ।
रजसस्-तु फलन् दुह्ख,-म-द्ज्ञानन् तमसह् फलम् ।। १४-१६ ।।

सत्त्वात्-सञ्जायते द्ज्ञानम्, रजसो लोभ एव च ।
प्रमाद-मोहौ तमसो, भवतोऽ-द्ज्ञानमेव च ।। १४-१७ ।।

ऊर्ध्वङ् गच्छन्-ति सत्त्वस्-था, मध्ये तिष्-ठन्-ति राजसाहा ।
जघन्-य-गुणवृत्ति-स्-स्था, अधो गच्छन्-ति तामसाहा ।। १४-१८ ।।

नान्-यङ् गुणेभ्यह् कर्तारम्, यदा द्रष्टानुपश्-यति ।
गुणेभ्-यश्-च परंव् वेत्-ति, मद्-भावम् सोऽधिगच्छति ।। १४-१९ ।।

गुणा-नेतान-तीत्-यत् त्रीन्,-देही देहसमुद्-भवान् ।
जन्ममृत्यु-जरा-दुह्खैर्,-विमुक्तोऽमृत-मश्-नुते ।। १४-२० ।।

अर्जुन उवाच
कैर्-लिंगै-स्त्रीन्-गुणानेता,-नतीतो भवति-प् प्रभो ।
किमाचारह् कथम् चैतांव्,-स्त्रीन्-गुणा-नति-वर्तते ।। १४-२१ ।।

श्रीभगवानुवाच
प्रकाशम् च-प् प्रवृत्तिम् च, मोहमेव च पाण्डव ।
न-द् द्वेष्टि सम्-प्रवृत्तानि, न निवृत्तानि कां-क्-क्षति ।। १४-२२ ।।

उदासीनवदासीनो, गुणैर्-यो न विचाल्-यते ।
गुणा वर्तन्-त इत्-येव, योऽवतिष्-ठति नेंगते ।। १४-२३ ।।

समदुह्ख-सुखस् स्वस्थस्, समलोष्-टाश्-मकाञ्चनहा ।
तुल्य-प्-प्रिया-प्रियो धीरस्,-तुल्यनिन्दात्म-संव्स्तुतिहि ।। १४-२४ ।।

मानापमान-योस्-तुल्यस्,-तुल्यो मित्रारि-पक्षयोहो ।
सर्वारम्भपरि-त्-त्यागी, गुणातीतस् स उच्-यते ।। १४-२५ ।।

माम् च योऽ-व्-व्यभिचारेण, भक्तियोगेन सेवते ।
स गुणान्-समतीत्-यैतान्,-ब्रह्-मभूयाय कल्पते ।। १४-२६ ।।

ब्रह्-मणो हि-प् प्रतिष्ठाह,-ममृत-स्-स्या-व्ययस्-य च ।
शाश्वतस्-य च धर्मस्-य, सुखस्-यैकान्-तिकस्-य च ।। १४-२७ ।।

ॐ तत्-सदिति
श्रीमद्-भगवद्-गीतासु उपनिषत्-सु ब्रह्-मविद्-यायाम् योगशास्त्रे
श्रीकृष्णार्जुनसंव्वादे गुण-त्-त्रयविभागयोगो नाम चतुर्दशोऽध्यायहा
॥ १४ ॥